

Roger Andersson m fl:

Maktutbredningen – om resurser och beroenden i Sveriges kommuner

Boken *Maktutbredningen – Om resurser och beroenden i Sveriges kommuner*, (Uppsala, 1987), har skrivits av sex författare: Roger Andersson, Sune Berger (projektledare), Kjell Haraldsson, Mats Lundmark, Anders Malmberg och Jan Öhman. De är knutna till Kulturgeografiska institutionen i Uppsala och ingår där i "Forskargruppen för studier av kommunala beroendeförhållanden". Tidigare har de genomfört ett antal beroendestudier avseende svenska kommuner och det är forskningsresultaten därifrån som sammanfattas i rapporten.

Boken riktas även till människor utanför universitetsvärlden. Alla läsare kan då inte antas vara förtrogna med den kulturgeografiska terminologin. De tre inledande kapitlen ägnas därför åt att definiera begrepp och referera viss teori.

Kommunbegreppet

Beträffande kommunbegreppet skiljs mellan kommunen som institution (juridisk, administrativ enhet) och kommunen som livsrum (kommunens invånare). Författarna säger att de valt att arbeta med bägge perspektiven men att ta utgångspunkten i det senare. För läsare som inte studerat kulturgeografi är det förvillande. Varje gång ordet kommun nämns måste man av sammanhanget sluta sig till vad som menas. Slutsatserna blir följaktligen också tvetydiga. Ett exempel är tolkningen av att den offentliga sektorn expanderar mest i de traditionella industrikommunerna och där befolkningsunderlaget för dess servicefunktioner är störst. "Förlorarna är kommuner i geografisk närhet till de expanderande, samt kommuner vars väljarbas är mindre intresserad av en expansion av tjänstesektorn i offentlig regi." Här tycks kommunen som administrativ enhet vara i motsatsställning till invånarna. I de fall de kommunala verksamheterna får den inriktning

väljarbasen är mest intresserad av, kan ju invånarna knappast anses som förlorare.

Vidare skiljs mellan varu- och icke-varuproduktion samt mellan materiell och icke-materiell produktion. Medan varuproduktionen är bytesvärdesorienterad, är den icke-varuproducerande verksamheten bruksvärdesorienterad. Privata tjänster anses vara icke-materiell varuproduktion och offentliga tjänster är icke-materiell icke-varuproduktion. Texten blir svåräst av sådana distinktioner. Dessutom finns anledning till invändningar, som förmodligen är bemötta i teoribasen för kulturgeografi, men som förblir obesvarade i boken. Till skillnad från kapitalägarna, som drivs endast av strävan att förmera kapitalet, är löntagarna bara intresserade av högre lön. Har inte löntagarna intresse av kapitaluppbbyggnad, ens i det medellånga eller t o m långa perspektiv, som behandlas i boken? Och skulle kapitalägarna vara så idealistiska, att de inte bryr sig om konsumtion för egen del?

Beträffande icke-varuproduktionen så finns det måhända inget vinstintresse eller önskan att förmera kapitalet, men vad innebär det då att produktionen är bruksvärdesorienterad? Löntagarna har väl även i de verksamheterna intresse av hög lön? De frågorna fortsätter att förbrylla vid fortsatt läsning, liksom påståendet att militär, polis, post, tele och offentlig forskning är starkt territoriellt resursberoende, medan större delen av den offentliga tjänstesektorn är svagt territoriellt resursberoende. Är inte all offentlig verksamhet starkt territoriellt beroende av resurser? Varken staten, landstingen eller kommunerna kan ju beskatta andra än sina egna invånare.

Ambitionen att sprida den kulturgeografiska teorin och terminologin är uppenbarligen för högt ställd. Behovet av ytterligare förklaringar och utrymme för invändningar är för stort. Jag tycker ändå att boken har en intressant uppläggning. Författarna har haft en strävan att beskriva och analysera de svenska kommunernas villkor i en tid av omvälvande näringslivsförändringar. Många andra har förvisso samma strävan. Var och en tror förmodligen, att den egna disciplinens meto-

der är mest ändamålsenliga. Men en sådan grundinställning behöver inte utesluta respekt för andras tro på sina ämnen. Dessutom kan olika utgångspunkter och analysmetoder ge en bättre helhetsbild.

I de refererade forskningsrapporterna är intresset starkt koncentrerat på sysselsättningsaspekterna. Om industrisysselsättningen i en kommun uppgår till minst 30 procent av den totala sysselsättningen och dessutom den största branschens eller det största företags andel av de industrisysselsatta är minst 40 procent anses kommunen vara branschensidig respektive en-företagsdominerad. Sådana kommuner antas vara i ett mer utsatt läge än de där fler företag bär upp den samlade industrisysselsättningen.

Vidare redovisas hur sysselsättningstalen gått ner för industrin och upp för den offentliga tjänstesektorn. Frågan ställs huruvida nedgång inom industrin i en kommun också innebär tillbakagång för den offentliga sysselsättningen. Det empiriska materialet tyder på att det inte existerar någon större samvariation mellan industri och offentlig sektor. Beträffande kommunernas beroende dras inte någon bestämd slutsats. "Trots mindre ensidighet och stark tillväxt i den offentliga tjänstproduktionen, är det ändå svårt att fastställa om kommunernas sårbarhet har minskat eller ökat."

"Motmakten"

Däremot menar författarna, att kommunernas näringsliv allmänt sett är sårbart, men att det är en sårbarhet som inte låter sig fångas på något enkelt sätt. Makten över kommuninvånarnas liv påstås vara hierarkisk och geografiskt centraliserad antingen det gäller den funktionellt organiserade privata sektorn eller den territoriellt organiserade offentliga. Därför har handlingsutrymmet för kommunerna och dess invånare både ökat och minskat. Ökningen beror på den växande primärkommunala verksamheten och minskningen på att "sysselsättningen blivit allt mer marknadsberoende i takt med en ökad arbetsdelning och relativisering av skilda resurser och kvalifikationer".

Först genom denna slutsats framskymtar ett samband med bokens titel, *Maktutbredningen*. Man kan sluta sig till, att det författarna avser med maktutbredning är detsamma som orsakerna till att kommunernas handlingsutrymme minskat. Annars vore det onödigt, som därefter sker, att nämna begreppet motmakt. "Motmakten är i vårt perspektiv, naturligtvis, den enskilda kommunen och ett stärkande av den territoriella makten på bekostnad av den funktionella ..." "Den lokala motmakten måste arbeta såväl med resursutvecklingen som med resurskontrollen, där vi med det senare menar en minskning av sårbarheten genom en förstärkt autonomi och kamp mot underordningen och informationsunderläget gentemot företagsamheten."

Författarna må gärna ha den åsikten, men har inte lyckats visa, att det är den slutsats som följer av de forskningsprojekt som refereras. Bokens titel inger falska förhoppningar. Det hade varit mer passande att i stället använda det sista avsnittets rubrik, "Balansräkningen: sagt och osagt om makt och motmakt."

Jur o fil kand *AGNETA PAULSSON*
Nationalekonomiska institutionen
Lunds universitet